

ถอดบทเรียนวิกฤติโควิด(2) สิทธิvsความมั่นคง'ข้อมูลส่วนบุคคล'

ในตอนที่แล้ว (ถอดบทเรียนวิกฤติโควิด (1) บทบาท “สตาร์ทอัพ” ร่วมรับมือ : นสพ.แนวหน้า ฉบับวันที่ 2 ธ.ค. 2563) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพ (Start Up) ซึ่งโดดเด่นด้านความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีดิจิทัล ในการเข้าไปร่วมกับภาครัฐรับมือสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 ส่วนในฉบับนี้ จะว่าด้วยข้อกังวลเกี่ยวกับ “ข้อมูลส่วนบุคคล” โดยเฉพาะเมื่อมีการนำ “เทคโนโลยีติดตามเพื่อสืบสวนโรค (Contact Tracing)” มาใช้ และก่อให้เกิดข้อถกเถียงระหว่างความมั่นคงปลอดภัยกับสิทธิเสรีภาพ ทั้งในไทยและต่างประเทศ

ที่เวทีสัมมนานักคิดดิจิทัลครั้งที่ 14 ส่งท้ายปี 2020 สรุปรบทรเรียนชวนคิดว่าด้วยเรื่อง “พลเมืองดิจิทัลในการรับมือยุค นิว นอร์มอล” ในการนำเสนอหัวข้อ “บทเรียนของประเทศไทยในการสร้างความเชื่อมั่นต่อการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวเพื่อป้องกันกัการยับยั้งโรคระบาด” โดยผู้นำเสนอคือ จูติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า การติดตามสืบสวนโรคระบาดมีขั้นตอนมาก่อนจะเข้าสู่ยุคดิจิทัล

โดยประเทศไทยนั้นมักกฎหมายกำหนดให้ กรมควบคุมโรครวบรวมข้อมูลสถานการณ์โรคระบาดที่ส่งมาจากแหล่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นข้อมูลทางกายภาพ (Physical) หรือข้อมูลดิจิทัลก็ได้ กระทั่งการมาของวิกฤติไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิดจินตนาการขึ้นมาว่า “ในเมื่อประชากรจำนวนมากอาศัยอยู่ในเมืองและคนเหล่านี้มีโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนอีกทั้งสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ก็น่าจะพัฒนาระบบติดตามเพื่อสืบสวนโรคให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น” ตามเทคโนโลยีที่อำนวย

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลประเภทเดินทางไปไหนหรือพบปะใคร โดยปกติไม่ใช่ข้อมูลที่แต่ละคนอยากจะเปิดเผยง่ายๆ เพราะเป็นข้อมูลส่วนตัว และโดยเฉพาะข้อมูลด้านสุขภาพนั้นยังเป็นข้อมูลที่เป็นเรื่องละเอียดอ่อน (Sensitive) ที่ปกติก็ต้อง

ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษอยู่แล้ว การนำข้อมูลส่วนบุคคลที่ปกติเป็นเรื่องปกติมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านสาธารณสุขในการจำกัดวงการระบาดของโรคไม่ให้ขยายกว้างขวาง เพื่อรักษาไว้ซึ่งกิจกรรมอื่นๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของส่วนรวม คำถามคือแล้วการปกป้องผลประโยชน์ของคนแต่ละคนควรจะอยู่ ณ จุดใด

“บางคนเขาอาจจะมองว่าเขาอยากรู้ว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงมากแค่ไหน การทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของโรคระบาดมันชัดเจนขึ้น มันก็ส่งผลต่อ Right to Information (สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร) Right to Health (สิทธิทางสุขภาพ) ของ Individual (คนแต่ละคน) ด้วย ไม่ใช่ในระดับของ Public Health (สุขภาพของสังคมโดยรวม) อย่างเดียว ในแง่นี้มันก็เลยมองว่าในสภาวะแบบนี้มันปะทะกันเยอะแยะไปหมด ทั้งในระดับ Individual ต่อ Individual และ Individual ต่อสังคม หรือแม้กระทั่งสังคมต่อสังคมด้วยกัน ว่าเราจะเอา Public Health หรือ Economic Right (สิทธิทางเศรษฐกิจ)” อาจารย์จูติรัตน์อธิบาย

อาจารย์จูติรัตน์ ยกตัวอย่างข้อถกเถียงระหว่างการคุ้มครองสุขภาพของสังคมโดยรวม กับสิทธิในการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลหรือสิทธิในความเป็นส่วนตัว ในช่วงที่สถานการณ์โควิด-19 เริ่มรุนแรงขึ้น ไล่ตั้งแต่ 1.การกำหนดให้ผู้ที่อยู่ต่างประเทศแล้วต้องการเดินทางเข้ามาในประเทศไทย ต้องแสดงใบรับรองแพทย์ก่อนขึ้นเครื่องบิน (Fit-to-Fly) ซึ่งถูกตั้งคำถามว่ามาตรการดังกล่าวของภาครัฐจำเป็นหรือไม่เพราะใบรับรองแพทย์ดังกล่าวไม่ใช่เครื่องรับประกันว่าคนคนนั้นไม่เป็นผู้ติดเชื้อ

2.การเก็บข้อมูลอาการต่างๆ ของผู้ที่เข้าสู่ระบบกักกันโรค (Quarantine) ที่มีหลายมาตรฐาน ด้านหนึ่งเข้าใจได้ว่าด้วยความที่เป็นโรคอุบัติใหม่จึงไม่สามารถคาดหวังว่าการดำเนินการต้องสมบูรณ์พร้อม แต่ด้วยความที่สื่อสารผ่านระบบ

ออนไลน์ เช่น กลุ่มสนทนา (Group Chat) หรือแอปพลิเคชันที่ใช้ในทางสาธารณสุขอยู่แล้ว ซึ่งแต่ละวันผู้อยู่ในระบบกักกันโรคต้องรายงานอุณหภูมิของตนเอง ทำให้บางคนกังวลเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลมากๆ รู้สึกไม่สบายใจ

3. รายชื่อผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยแล้วไม่เข้าสู่ระบบกักกันโรคหลุดออกไปสู่สาธารณะ ซึ่งผู้ที่เผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวต่อไปอีกเรื่อยๆ ไม่ได้มีเฉพาะบุคคลทั่วไปที่ใช้สื่อออนไลน์เท่านั้น แม้กระทั่งสื่อมวลชนกระแสหลัก (สำนักข่าวที่เป็นองค์กร) หลายสำนักก็ยังร่วมเผยแพร่ด้วย เรื่องนี้มีทั้งข้อถกเถียงและเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เพราะข้อมูลที่หลุดออกมานั้นมีทั้งชื่อ-นามสกุล เลขที่หนังสือเดินทาง (Passport) และที่อยู่

ซึ่งด้านหนึ่งเข้าใจได้ว่า ข้อมูลชุดนี้จำเป็นต่อการทำงานในระดับพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรืออาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ในการติดตามบุคคลกลุ่มดังกล่าวเข้าสู่ระบบกักกันโรค แต่อีกด้านหนึ่งในแวดวงคนทำงานด้านสื่อมวลชนก็ยังมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สมควรเผยแพร่ข้อมูลชุดนี้เพราะขัดกับหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ สื่อบางสำนักก็เลือกนำเสนอเอกสารทั้งชุดแต่ใช้เทคนิคเบลกอภาพข้อมูลที่ละเอียดอ่อน หรือบางสำนักใช้เพียงการบรรยายสรุปแยกว่าคนกลุ่มนี้มีภูมิลำเนาที่จังหวัดใดบ้างจังหวัดละกี่คน

“ช่วงนี้มีโอกาสได้คุยกับสื่อว่าทำไมถึงคิดว่าการเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้มันจำเป็นสำหรับสื่อมวลชน เขาก็มองว่าคนไทยที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้นซึ่งคนพวกนี้เดินทางกลับมาเขาก็มีสิทธิที่จะได้รู้ (Right to Know) หรือ Right to Information ว่าความเสี่ยงในพื้นที่เขาเป็นอย่างไร ตอนนั้นก็เลยถามกลับไปว่า สิทธิที่เขาจะรู้เขาจำเป็นต้องรู้เลข Passport ใหม่ ต้องรู้ถึงที่อยู่หรือเปล่า หรือต้องรู้ชื่อไหม

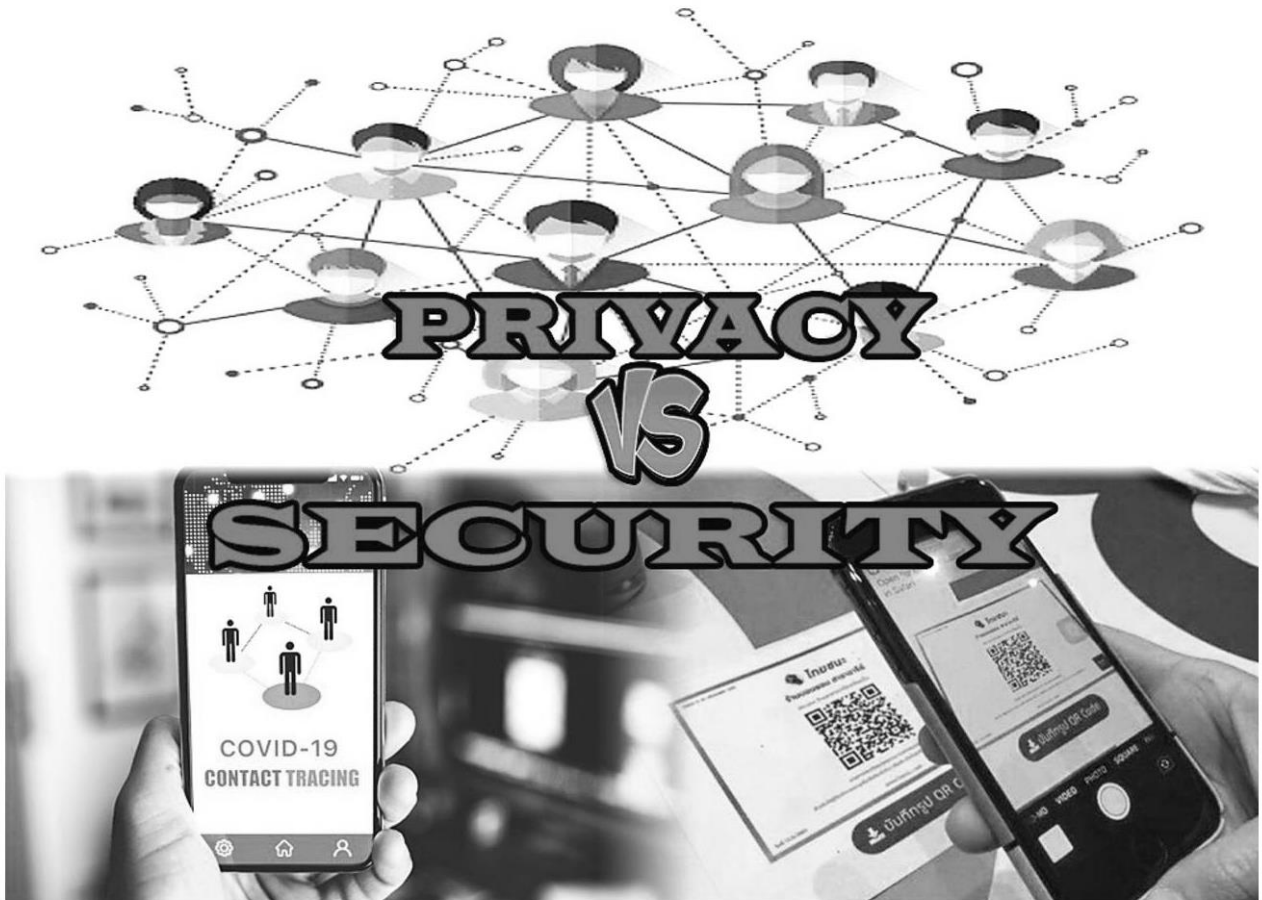
หรือแค่รู้ว่ามีคน 1 คน เดินทางกลับมาจากต่างประเทศแล้วอาศัยอยู่ในพื้นที่ตรงนี้พอไหม ซึ่งในแง่นี้

ทางฝั่งของสื่อเองเขาก็ยิ่งไปเหมือนกัน มันเหมือนกลายเป็นว่าพอเขาค่อยๆ คิดเรื่องความเป็นส่วนตัว เขาก็เพิ่งตระหนักว่าจริงๆ แล้วการที่จะทำให้คนเข้าถึงข้อมูลมันไม่จำเป็นต้องเปิดทั้งหมดก็ได้ มันเปิดแค่บางส่วนก็ได้” อาจารย์รัฐธีร์รัตน์ กล่าว

4. การขอความร่วมมือให้ผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ผูกหมายเลขโทรศัพท์เข้ากับพื้นที่เสี่ยงโรคระบาด เรื่องนี้ปรากฏเป็นข่าวเมื่อเริ่มมีแนวคิดไปแล้วประมาณ 1 เดือน ซึ่งเป็นการจินตนาการเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้กรมควบคุมโรคทำงานได้ง่ายขึ้นหรือเกิดการวิเคราะห์มากขึ้น แต่คำถามคือหากเทคโนโลยีนี้ทำได้จริง รัฐยังจำเป็นในการใช้แอปพลิเคชันติดตามสืบสวนโรค (Contact Tracing Application) หรือไม่

และ **5. การใช้แอปพลิเคชันติดตามสืบสวนโรค (Contact Tracing Application) ซึ่งมีข้อถกเถียงกันทั่วโลกว่าหน่วยงานใดจะเป็นผู้เข้าถึงข้อมูล** ซึ่งหากไปดูมาตรฐานของสหภาพยุโรป (EU) จะกำหนดว่าให้เข้าถึงได้เฉพาะหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมโรคเท่านั้น หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ เช่น หน่วยงานด้านความมั่นคง รวมไปถึงบริษัทหรือองค์กรภาคเอกชน จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงได้ เนื่องจากข้อมูลหลายอย่างที่จัดเก็บเป็นข้อมูลที่ละเอียดอ่อนและควรนำไปใช้เฉพาะงานด้านสาธารณสุขเท่านั้น

“ทำไมเรามี Logic (ตรรกะ) แบบนี้ สุดท้ายแล้ว Contact Tracing Application มันจะใช้งานได้ก็ต่อเมื่อมันได้รับความร่วมมือจากประชาชนจำนวนมาก Voluntary Match (ความสมัครใจที่จะจับคู่) เป็นหัวใจสำคัญของ Contact Tracing Application ที่จะทำให้มันสำเร็จ เพราะเราไม่สามารถที่จะเอาตำรวจไปยืนบังคับให้ทุกคนสแกนทุกที่ที่ผ่านไปไม่ได้ ไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้แบบนี้อยู่แล้ว ก็ต้อง

ทำให้คนส่วนรวมเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็น และเรา
ไม่ได้สูญเสียอะไรมาจนเกินไป ไม่ต้องเสียสละ Privacy
(ความเป็นส่วนตัว) มากจนเกินไป” อาจารย์ฉัฐิรัตน์ ระบุ

สำหรับบทเรียนที่ได้จากสถานการณ์การระบาดของ
ไวรัสโควิด-19 ในประเด็นการจำกัดเก็บและข้อมูลส่วนบุคคล
คือ “แยกแยะระหว่างความจำเป็นกับการอยากได้ข้อมูล”
ต้องไม่ใช่การกวาดข้อมูลให้มากที่สุดแล้วค่อยมาดูว่าอะไร
จะใช้หรือไม่ใช้ เพราะสร้างความไม่ไว้วางใจกับผู้คนในสังคม
ที่ตระหนักรู้ (หรือแม้แต่ระแวง) มากขึ้นว่าข้อมูลจะถูกนำไปใช้
ทำอะไร ซึ่งท้ายที่สุดก็ต้องกลับไปทบทวนที่คิดว่า “สิทธิ
ความเป็นส่วนตัวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน” ไม่ใช่เพียงการนำไปใช้
(Implementation) สำหรับการทำอะไรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
ร่วมของสังคมอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายในการสร้างความ
ตระหนักรู้เรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคล ดังที่
อาจารย์ฉัฐิรัตน์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “สังคมตะวันออกนั้นผู้คน
มีแนวโน้มจะรับรู้และสนใจ (Inclusive) เรื่องราวของคน
รอบข้างมากกว่าสังคมตะวันตก” เช่น สังคมไทยหรือสังคม
ญี่ปุ่น คนในชุมชนเดียวกันจะรู้ว่าใครเดินทางมาจากประเทศหรือ
เมืองที่มีผู้ติดเชื้อโควิด-19 บ้าง และอาจนำไปสู่การกักกัน

(Bully) แต่ปรากฏการณ์แบบนี้จะไม่ค่อยพบเห็นในสังคมยุโรป
ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในแง่วัฒนธรรมและในแง่ความหนาแน่นของ
ประชากร

นอกจากนี้ “บริบทสังคมที่ไม่เหมือนกันระหว่างเมือง
กับชนบท อาจทำให้มุมมองเรื่องการให้ความสำคัญกับเรื่อง
ข้อมูลส่วนบุคคลของคนในสังคมอาจแตกต่างกันด้วย”
เช่น สังคมเมืองเมื่อคนไปพบแพทย์ แพทย์จะรู้เพียงข้อมูล
ในเวชระเบียน แต่ไม่รู้พฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวัน อาทิ การ
รับประทานอาหาร แต่สังคมชนบทที่ อาสาสมัครสาธารณสุข
หมู่บ้าน (อสม.) จะรับรู้พฤติกรรมคนในชุมชนด้วย ถึงกระนั้น
หากมองในอีกมุมหนึ่ง คนเมืองอาจเข้าใจการดูแลสุขภาพอยู่
แล้ว จึงไม่ต้องการบริการเชิงป้องกันมากเท่าคนชนบทที่มี
ข้อจำกัดเรื่องนี้

ขณะที่ ศ.ดร.พิรงรอง รามสูต อาจารย์คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงการเกิดขึ้นของแพลตฟอร์ม
“ไทยชนะ” สำหรับสแกนเข้า-ออกสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทย
ว่า 1.การเปิดใช้งานก่อนมีนโยบายเรื่องข้อมูลส่วนบุคคล
ในทางกฎหมายสามารถทำได้หรือไม่ โดยเริ่มเปิดใช้งานในวันที่
15 พ.ค. 2563 แต่คณะทำงานด้านข้อมูลเกิดขึ้นในวันที่ 22
พ.ค. 2563 ซึ่งช่วงนั้นกำลังเริ่มทยอยผ่อนคลายมาตรการ

ลือกดาวนี้

2.หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลข้อมูลในช่วงแรกๆ
ยังไม่รู้ว่าตนเองมีอำนาจหน้าที่ แพลตฟอร์มไทยชนะแม้จะพัฒนาโดย ธนาคารกรุงไทย แต่หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลข้อมูล คือ กรมควบคุมโรค ซึ่งการประชุมร่วมนัดแรกๆ ไม่มีตัวแทนของกรมควบคุมโรคเข้าร่วม เพราะเข้าใจว่าได้มอบหมายให้ธนาคารกรุงไทยดำเนินการไปแล้ว แต่ในความเป็นจริงธนาคารกรุงไทยไม่มีกฎหมายรับรองในเรื่องการดูแลข้อมูลเพื่อควบคุมโรค

อนึ่ง จากที่เคยไปทำวิจัยในชุมชน ยังพบความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเรื่องการให้ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น ในระดับนโยบายมีข้อกำหนดการใช้ข้อมูลว่าด้วยกลุ่มเสี่ยง อาทิ เคยอยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อหรือเคยเข้าไปในสถานที่หนึ่งในเวลาที่ผู้ติดเชื้อไปอยู่ ณ สถานที่นั้น ซึ่งกลุ่มเสี่ยงนี้ต้องกักตัวเป็นเวลา 14 วัน แต่การทำงานของ อสม. ในชุมชน พบมีการบอกกลุ่มเสี่ยงว่า “ถ้ากักตัวอย่างเคร่งครัดครบ 14 วัน อสม. จะรับรองความเป็นผู้บริสุทธิ์ให้ สามารถออกไปอยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชนได้” ซึ่งให้เห็นว่าคนไทยอาจไม่ค่อยรู้สึกอ่อนไหวเรื่องการให้ข้อมูลส่วนบุคคลก็ได้

ด้าน ศ.ดร.กาญจนา กาญจนสุด ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย กล่าวเสริมว่า เคยมีเพื่อนคนหนึ่งทำงานในหน่วยงานด้านตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมายบอกว่า “ไม่เห็นต้องสนใจ ถ้าไม่ได้ทำผิดก็ไม่ต้องกังวล” ดังนั้นแล้ว “สำหรับสังคมไทยยังคงต้องมีการสร้างความตระหนักเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลกันต่อไป” เช่น รู้ว่าการใช้งานเทคโนโลยีต่างๆ มีการเก็บข้อมูลพฤติกรรมการใช้งาน เพื่อให้แต่ละคนสามารถตัดสินใจได้ว่าคุ้มหรือไม่หากจะสูญเสียสิทธิบางอย่างแลกกับประโยชน์ในการใช้บริการเหล่านั้น

(โปรดติดตามตอนที่ 3 ในฉบับวันพุธที่ 9 ธ.ค. 2563)

หมายเหตุ : การจัดสัมมนานักคิดดิจิทัลครั้งที่ 14 ส่งท้ายปี 2020 สรุบบทเรียนชวนคิดว่าด้วยเรื่อง “พลเมืองดิจิทัลในการรับมือยุคนิว นอร์มอล” เป็นความร่วมมือกันของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) หรือ TJJ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), Centre for Humanitarian Dialogue (HD), ภาควิชาโคแฟค (COFACT) ประเทศไทย, สถาบัน Change Fusion และมูลนิธิฟรีดริช เนามัน

ฮอตไลน์

👉 “เนชั่น สเปซ แอนด์ เทคโนโลยี” หรือ NSAT บริษัทร่วมทุนระหว่าง “กสท โทรคมนาคม” (CAT) และ ไทยคม เปิดตัว **NAVA by NSAT** บริการดิจิทัลผ่านดาวเทียมเพื่อการสื่อสารทางทะเล โดยดึงจุดแข็งด้านเทคโนโลยีมาพัฒนาเป็น maritime digital solutions ตอบโจทย์ตามความต้องการของผู้ใช้งานทางทะเลยกระดับอุตสาหกรรมการเดินทางเรือสู่การเป็น smart ship... สวยหูดูดีตั้งแต่ชื่อ ตัวบริการยื่นเป้าหมาย แต่จะทำได้แค่ไหนโปรดติดตาม โดยเฉพาะอนาคตของทั้ง CAT ที่ต้องควบรวมกับทีโอที และ “ไทยคม” เองที่สัมปทานจะหมดอายุปีหน้า

👉 ก็ยังดีที่ กสทช. จัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะต่อ (ร่าง) ประกาศ กสทช. เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตให้ใช้สิทธิในการเข้าใช้งานโคจรดาวเทียมในลักษณะจัดชุด (package) แล้วเมื่อ 2 ธ.ค.ที่ผ่านมา โดยมี 4 ชุด พร้อมกำหนดราคาขั้นต่ำได้แก่ ชุดที่ 1 วงโคจร 50.5E และ 51E ราคาขั้นต่ำ 728.199 ล้านบาท ชุดที่ 2 วงโคจร 78.5E ขั้นต่ำ 366.488 ล้านบาท ชุดที่ 3 วงโคจร 119.5E และ 120E ขั้นต่ำ 748.565 ล้านบาท และชุดที่ 4 วงโคจร 126E และ 142E ขั้นต่ำ 364.687 ล้านบาท ส่วนวิธีคัดเลือกมี 2 ขั้นตอน คือ 1.พิจารณาข้อเสนอด้านประสิทธิภาพและความสามารถ และ 2.ข้อเสนอด้านราคาสูงสุด

